

לשכת רב

הפקולטה למדעי היהדות
הקמפוס

דף שבועי

פרשת צו ופורים, תשס"ח
מספר 748מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מגילה בשבת

השנה חל שושן פורים בשבת. בירושלים, אחד המקומות המעטים שבהם חוגגים את פורים בט"ו באדר, מקדימים השנה את קריאת המגילה ליום שישי. ולמה? במשנה הראשונה במסכת מגילה מובאים ימי קריאת המגילה. וזה לשון המשנה:

מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלושה עשר, בארבעה עשר, בחמישה עשר, לא פחות ולא יותר. כרכים המוקפים חומה מימי יהושע בן נון קורין בחמישה עשר. כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה.

להבנת המשנה יש להעיר שבזמן בית המקדש השני ישבו יהודי ארץ ישראל בכפרים, בערים ובכרכים. בני הכפרים שעסקו בחקלאות שיווקו את התוצרת החקלאית לבני הערים, ולשם כך נהגו לבוא לערים בימים שני וחמישי שהיו ימי שוק וימי מושב בתי הדין. בני הכפרים לא היו בקיאים בקריאת המגילה, לכן הקלו עליהם שבני העיר יקראו להם בימי שני או חמישי.¹ יוצא אפוא שהיו שנים שהמגילה נקראה בשלושה ימים: כאשר פורים חל ביום ראשון, הכפריים קראו ביום חמישי,² רוב העולם ביום ראשון ומוקפין ביום שני. בדומה לכך קראו את המגילה בשלושה ימים כאשר פורים חל בימים שלישי ורביעי. בשנים שבהן פורים חל בימים שני או חמישי, קראו את המגילה בשני ימים. כאשר אחד מימי הפורים חל בשבת, נחלקו התנאים אם להקדים את הקריאה ליום שישי או ליום חמישי. להלכה נפסק שמקדימים ליום שישי.³ חילוק הקריאה לימים נדרש על ידי חכמים מתוך המגילה עצמה במילה "בזמניהם" (ט:לא).

חכמים דרשו את המגילה לא רק באגדה אלא גם בהלכות. כידוע, מגילת אסתר היא הספר היחיד שבספרי הנ"ך שחובה לקראו מתוך קלף, כמו ספר תורה.⁴ אם כן, למה אין קוראים אותה בשבת? על כך עונה האמורא רבה שכיוון שהכול חייבים בקריאתה, אך אין הכול בקיאים בקריאתה, יש חשש שיעבירו אותה ברשות הרבים לבקי שיקרא בה, וכך על מנת לקיים מצווה יעברו על איסור תורה.⁵ הטעם הזה מופיע בעוד מצוות שחכמים ביטלו את עשייתן כשחלו בשבת. למשל, אין תוקעים בשופר בראש השנה שחל בשבת; אין נוטלים ארבעה מינים בחג סוכות שחל בשבת; אין מטבילים (בימי בית המקדש) כלים לטהרם בערב הרגל שחל בשבת. אמנם מצוות אלו מובאות כחטיבה אחת, אולם יש הבדל ביניהן. כאשר חכמים ביטלו שופר וארבעה מינים, המצווה התבטלה לגמרי באותה שנה. התקיעות של היום השני של ראש השנה הן

¹ במשנה מגילה לא נזכרת קריאת המגילה בלילה, ונראה שרק מתקופת התלמוד התחילו לקרותה גם בלילה.

² תמיד הקדימו את קריאת המגילה ואף פעם לא אחרו.

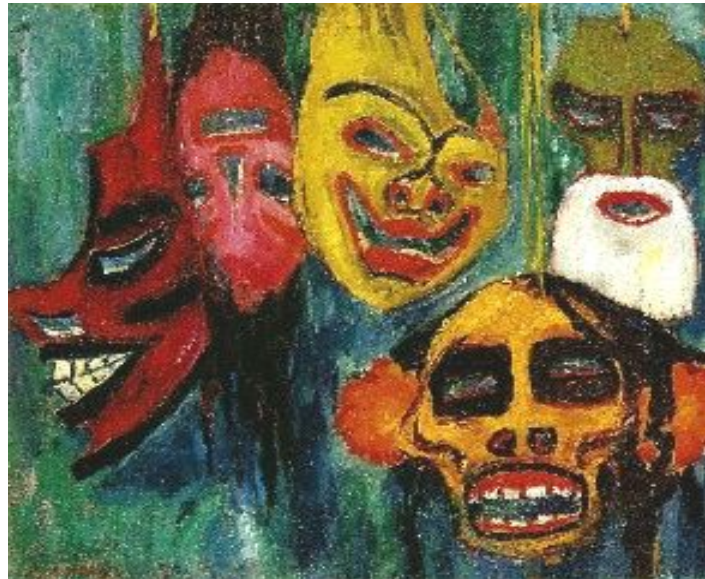
³ הדעה שמקדימים את הקריאה ליום חמישי סוברת שממילא מקדימים לקרוא לבני הכפרים, ואז יקראו כולם יחד.

⁴ אמנם יש הנוהגים לקרוא את שאר ארבע המגילות מקלף, אך ברוב המנהגים אינו כן.

⁵ כבר תמה בעל משנה ברורה (או"ח סימן שמ"ה, ז בשער הציון) שאם לרשות הרבים יש תנאי נוסף, והוא שעוברים שם שש מאות אלף איש ביום, הרי מעולם לא היה מקום כזה, ואם כן, איך חכמים גזרו גזרות לבטל מצוות על מציאות שאינה קיימת?

התלמוד הירושלמי אינו מכיר את גזרת רבה, וסיבת ביטול המצוות לשיטתו היא אחרת. לפי הירושלמי, איסור תקיעה בשופר מחוץ למקדש בשבת הוא מהתורה, כי דרשו את הפסוק "זכרון תרועה" – כשחל בשבת, מה שאין כן הבבלי, הסובר שהפסוק הוא רק אסמכתא לדברי חכמים. את ארבעת המינים נטלו ביום טוב של סוכות שחל בשבת, כי יכלו להניחם בבית הכנסת או בבית המקדש לפני שבת או ליטול אותם בבית (יש גם דעה אחרת בבבלי שהאיסור חל רק בחוץ לארץ). מגילה אינה נקראת בשבת מפני תקנה אחרת; חכמים אסרו את קריאת הכתובים בשבת, כי העם קראו בכתובים ולא הגיעו לדרשות של החכמים בבית המדרש (משנה שבת טז, א). אם כן, לפי הירושלמי, שופר נתקע במקדש בשבת, לולב ניטל בשבת, ורק מגילה אינה נקראת בשבת. מה למדים מכאן על קדמות הגזרות? האם מגילה הייתה בתחילה נקראת בשבת, ובאו חכמים ואסרוה, או שמא לכתחילה לא קראו את המגילה בשבת, והתקנות של שופר ולולב קדומות הן? דומה שאין הכרעה.

מנשה אלישיב
הספרייה ליהדות

אמיל נולדה, אקספרסיוניסט גרמני, מסיכות וטבע דומם 1911

מתוך: צפונט – אמנות וכל היתר, גלריית מסיכות באמנות.
www.tzafonet.org.il/kehil/omanut/masks/masks.htm